

Knivforbud og visitation som udtryk for pre-aktiv strafferet

Af lektor, lic. jur. Jørn Vestergaard, Det Juridiske Fakultet

For at modvirke tilbøjeligheden blandt visse unge til at gå med kniv og på baggrund af nogle alvorlige knivoverfald er våbenlovens knivforbud blevet skærpet. Desuden er der indført en særlig bestemmelse om visitation efter ulovlige knive. Disse lovinitiativer drøftes som udtryk for et paradigme, der fremskyder det strafferetlige værn på en måde, som efter omstændighederne kan indebære en vis retsikkerhed. Selv om knivforbuddet i det væsentlige opfylder et krav om fornøden klarhed, er der på visse punkter tvivl om dets rækkevidde, og det samlede regelkompleks kan give anledning til vilkårlighed og misbrug.

1. Folketinget har for nylig strammet våbenlovens knivforbud,[1] og i forbindelse med vedtagelsen af den nye politilov blev der tillige indført en særlig visitationsordning.[2] Som efterhånden mange andre nyskabelser på det retspolitiske område blev også dette regelkompleks gennemført uden inddragelse af lovforberedende udvalg med bred sagkyndig sammensætning.

De to nye regelsæt er nært beslægtede med de forskrifter, som gennem en årrække er udviklet i norsk ret. På den baggrund har det aktuelle interesse også for danske læsere, at der i Norge netop er udgivet en lille bog om emnekredsen.[3] Bogens forfatter, Geir Sunde Haugland, har på fortrinlig vis ydet et bidrag til studiet af de principielle problemstillinger, der på en række områder får tiltagende betydning, i takt med at de strafferetlige reguleringer får et stadig mere 'pre-aktivt' tilsnit, hvilket udviklingen i våbenlovgivningen er ét af mange udtryk for.

I et 're-aktivt' perspektiv kan strafferetten siges at handle om at udmønte forskyldte reaktioner på strafbar adfærd. I det omfang kriminalisering og håndhævelse også bidrager til forebyggelse af og værn mod uønsket adfærd, kan strafferetten tillige siges at fungere formålstjenligt i et 'pro-aktivt' perspektiv. Alle former for strafferetlig regulering kan således betragtes fra begge de her nævnte perspektiver.

Ved anvendelse af begrebet 'pre-aktivt' strafferet anlægges der en lidt anden synsvinkel. Begrebet kan med fordel benyttes om et bestemt strafferetligt paradigme, en særlig kriminaliseringsmåde. Denne indebærer anvendelse af en doktrin og en lovtæknik, der udvider det strafbæres område til at omfatte forhold, som normalt ikke i sig selv er skadevoldende eller præget af nogen væsentlig og nærliggende fareforvoldelse, men som under visse omstændigheder, og kun forholdvis sjældent, kan udvikle sig på en skadegørende måde.[4] Teknikken medfører, at deliktsbeskrivelser kan blive overordentlig vidtgående og til dels af ubestemt rækkevidde, hvilket igen indebærer udvidet mulighed for uensartethed, vilkårlighed og misbrug ved anvendelse af de pågældende bestemmelser, herunder ikke bare i domstolens praksis, men også hos politi, anklagemyndighed og andre forvaltningsmyndigheder.[5]

I et stiliseret historisk perspektiv har strafferettens fokus til stadighed udvidet sig fra oprindeligt at have forskellige former for fysisk og immateriel skade som

<374>

genstand til hen ad vejen at fremrykke værnet til også at omfatte fare af vekslende alvorlighed og af mere eller mindre manifest karakter. I takt hermed er det strafferetlige ansvarsgrundlag blevet subjektiveret, i kraft af at forsæt til og fuldbyrdelse af den givne lovovertrædelse kun sjældent er en principiel forudsætning for strafansvar.

Det er velkendt, at nutidens danske strafferet rummer et væld af konkrete og abstrakte færedeliktter, adfærdsdeliktter, præventive forskrifter, deliktter med fremrykket fuldbyrdelsesmoment (subjektivt overskud) samt diverse varianter og kombinationer af koncepterne, og at dansk strafferet bygger på en særdeles vidtgående forsøgs- og medvirkensdoktrin. Den ekspansion, som i nyere tid præger det samlede regelværk, har gennemgående strafferetten som integreret element, hvilket har

fået ikke bare strafferetten i almenhed, men den pre-aktive strafferet i særdeleshed til at svulme.

2. Princippet om klarhed i straffebestemmelser har ikke nogen særlig solid forankring i dansk lovgivning. Grundloven er tavs om det strafferetlige legalitetsprincip.[6] Af hjemmelskravet i strl. § 1 kan kun med sikkerhed udledes en forudsætning om støtte i en udtrykkelig lovbestemmelse. Som styrende ideal for lovarbejdet tillægges klarhedsprincippet dog væsentlig betydning; men det er velkendt, at mange gerningsbeskrivelser alligevel er vage og ubestemte, dels som følge af formuleringstekniske vanskeligheder, dels som følge af mangel på ønskelig grundighed i lovforberedelsen.

Den hidtil ret afslappede indstilling til legalitetsprincippet i dansk doktrin lader sig næppe fuldt ud opretholde efter inkorporeringen af EMRK. Konventionen indeholder en bestemmelse, der i sit sproglige udgangspunkt rummer et forbud mod straffelove med tilbagevirkende kraft:

Art. 7, stk. 1. Ingen kan kendes skyldig i et strafbart forhold på grund af en handling eller undladelse, der ikke udgjorde en forbrydelse efter national eller international ret på det tidspunkt, da den blev begået. Der kan heller ikke pålægges en strengere straf end den, der var anvendelig på det tidspunkt, da lovovertrædelsen blev begået.

EMD har utvetydigt fastslået, at art. 7 også indeholder et forbud mod ubestemte straffebestemmelser - eller med andre ord et krav om en rimelig grad af præcision: »an offence must be clearly defined in law«.[7] Denne fortolkning af art. 7 er i god overensstemmelse med ordlyden af overskriften til bestemmelsen (»no punishment without law«)[8] og med det forhold, at EMRK gennemgående fordrer en rimelig grad af tilgængelighed og forudseelighed.[9] Borgerne må således ud fra loven have mulighed for at finde ud af, om et givet forhold er strafbart, og domstolens tolkning af loven må holdes inden for det nogenlunde forudseelige: »the criminal law must not be extensively construed to an accused's detriment, for instance by analogy«.[10] Om vage bestemmelser har Domstolen dog i almenhed tilkendegivet, at »the wording of many statutes is not absolutely precise. The need to avoid excessive rigidity and to keep pace with changing circumstances means that many laws are inevitably couched in terms which,

<375>

to a greater or lesser extent, are vague . . . The interpretation and application of such enactments depend on practice«.[11] I relation til det strafferetlige klarhedsprincip har Domstolen mere specifikt givet udtryk for, at dette er tilfredsstillende imødekommet »where the individual can know from the wording of the relevant provision and, if need be, with the assistance of the courts' interpretation of it, what acts and omissions will make him liable«.[12]

3. En konfliktpræget og anspændt situation i mere eller mindre dagligdags omgivelser vil kunne udvikle sig ulyksaligt, hvis en genstand, der kan anvendes som et farligt våben, er inden for rækkevidde. I de senere år er det især voldsepisoder mellem unge mennesker, der har skærpet interessen for denne problematik, herunder ikke mindst tilfælde, hvor unge af anden etnisk baggrund end dansk har været indblandet,

sådan som det bl.a. gjorde sig gældende i sommeren 2003 med knivdrabet på en italiensk ungdomstourist i en sen natte-tid på Nørrebro. Den type af scenarier forbandt man tidligere med varmbloedig ungdom i det newyorkske Hell's Kitchen og andre etniske smeltediger. Også dette aspekt af globaliseringen er dog for længst kommet til at præge de nordiske lande.

Med den generelle interesse for inddragelse af strafferetlige midler i styringen af samfundsmæssige forhold in mente er det ikke overraskende, at knivforbuddet i flere omgange er blevet udvidet og skærpet, også her til lands. Det er nu engang politikeres opgave at forholde sig til samfundsmæssige problemer af en vis betydning på bedst mulige måde, og i den forbindelse kommer man ofte ikke uden om strafferetten. Men som en af partiernes ordførere med et anstrøg af ufrivillig komik bemærkede ved revisionen af knivforbuddet: »Kunsten er at lægge snittet rigtigt!«

Det afgørende er, om reguleringen er adækvat, om den går for langt, om den har den fornødne klarhed, og om dens praktisering lader sig behørigt kontrollere. Det er bl.a. spørgsmål af denne type, den norske bog på grundig og systematisk vis beskæftiger sig med i sin gennemgang af de specifikke forbuds omfang og baggrund samt af et pre-aktivt paradigmes betydning i forhold til de mulige tiltag i forbindelse med forebyggelse, efterforskning og sanktionering. Det specifikke genstands-område for Hauglands bog er regelværk og praksis i relation til omgang med knive og våben på offentligt sted.

4. I norsk ret har man et knivforbud i straffeloven.[13] I våbenloven har man forbud vedrørende skydevåben mv.[14] Og i politiloven er der særlig hjemmel til visitation.[15]

Det norske knivforbud er generelt og omfatter dermed også helt korte knive og lignende skarpe redskaber. Det oprindelige lovforslag fra den danske justitsminister[16] havde samme generelle udformning; men ministeren kom på andre tanker i lyset af tilkendegivelser fra mange sider om, at befolkningen ikke ville kunne forstå eller godtage et så alment forbud. Skulle bedstefar nu ikke længere have lov til at medbringe sin lommekniv på udflugten, så han kunne befri æblerne for skræl og kernehus og skære dem i passende stykker til uddeling blandt børnebørnene?![17]

Ministeren havde spillet ud med den opfattelse, at det er vigtigt at tilskynde til en holdningsændring blandt unge, således at det at bære kniv i almindelighed bliver betragtet som en uacceptabel adfærd, og et generelt knivforbud blev i første omgang fremhævet

<376>

som det mest effektive bidrag til en sådan holdningsændring. Men man kan vel ikke fortænke en politiker i at anlægge en lydør og pragmatisk linje. Der skulle findes en balance mellem behovet for at vise handlekraft og vinde folkelig forståelse, og der måtte jo sikres et flertal i folketingsalen. Alligevel kan det være svært at godtage logikken i forløbet. For det oprindelige forslag ville aldeles ikke omfatte godmodige bedstefædre eller andre agtværdige borgere på søndagsudflugt med yngste generation el. lign. Knivforbuddet omfatter nemlig ikke tilfælde, hvor der bæres kniv eller dolk som led i erhvervsudøvelse, til brug ved jagt, lystfiskeri eller sportsudøvelse eller med et andet *anerkendelsesværdigt formål*. [18] Så en almindelig bedsteborger ville også trygt kunne have medbragt sin foldekniv, hvis de korte knive var kommet med under et skærpet knivforbud. Det er jo slet ikke sådanne personer, der er i søgelyset. Derimod kunne der være opstået betydelig retsikkerhed i relation til mindre veltilpassede typer, herunder nok især unge mænd med anden etnisk baggrund end dansk. I lyset heraf må modificeringen af lovforslaget betragtes med tilfredshed. Domstolene vil alligevel komme til at forholde sig til grænsetilfælde, hvor det er uklart, hvad formålet med at have kniv med egentlig har været, og om det har været »anerkendelsesværdigt«; men anledningen til usikkerhed i tolkningen er mere begrænset end for de norske reglers vedkommende.

Forfatteren af den norske bog finder det vanskeligt at forudberegne, hvilke begrundelser for at have kniv med der vil blive anerkendt som legitime. [19] Han mener ligefrem, at grænsen for det acceptable i relation til legalitetsprincippets klarhedskrav 'nærmer sig' med en sådan bestemmelse. For at råde bod herpå foreslår han at gøre lovens opregning af eksempler tilnærmelsesvis udtømmende. Det er dog næppe nogen tilfældighed, at han ikke giver nærmere anvisninger på, hvorledes han forestiller sig, at dette skulle ske.

De hjemlige lovmotiver illustrerer, at det ikke er helt enkelt at finde en fyndig formulering, der bringer teksten i nærheden af fuldstændig klarhed. Som eksempler på noget anerkendelsesværdigt omtaler Justitsministeriet i lovbemærkningerne tilfælde, hvor der bæres kniv »som led i anden lovlig fritidsaktivitet«, som f.eks. involverer spejdere og andre, der dyrker vandreture, skovture mv. og i den forbindelse anvender kniv. Blandt en række andre tilfælde, hvor det ud fra formålet med bestemmelsen er tilladt at bære kniv på offentligt sted, peges der navnlig på situationer, hvor det i forbindelse med transport af kniv fra ét sted til et andet ikke kan undgås, at kniven medbringes på - passerer - offentligt område: Kniven er f.eks. købt i en forretning og skal bringes hjem til bopælen. Der kan også være tale om situationer, hvor kniven medbringes til et lovligt praktisk gøremål, hvortil anvendelse af kniv er nødvendig.

Selv med en nøje opregning af tilfælde som de nævnte når man næppe særlig tæt på det udtømmende; men sådanne forarbejder kan bidrage til at indkredse essensen i de modstående hensyn på en rimelig meningsfuld og forståelig måde. Og dette må siges at være, hvad de danske lovmotiver på en nogenlunde tilfredsstillende måde gør i denne forbindelse. Når det yderligere tages i betragtning, at forbuddet i den danske våbenlov alligevel ikke kom til at omfatte almindelige små foldeknive, vil problemerne næppe blive uoverstigelige. En nærmere fastlæggelse af, hvad der ligger i kravet om, at formålet med i en given situation at bære kniv er »anerkendelsesværdigt«, kan nok med sindsro overlades til domstolspraksis. I det væsentlige indebærer gerningsbeskrivelsen sammenholdt med de forholdsvis omhyggelige lovforarbejder, at forbuddet har fået en passende skarphed og er temmelig langt fra at være i strid med art. 7. På enkelte punkter kunne større klarhed dog have været ønskelig.

5. Det norske knivforbud retter sig ligesom det danske mod at »bære« kniv på offentligt [tilgængeligt] sted. Til forskel fra hvad der fejlagtigt er lagt til grund i de danske lovforarbejder, oplyser Haugland, at den norske bestemmelse *ikke* i almindelighed omfatter forhold, der består i at have kniv med i et transportmiddel. [20] Han bemærker, at denne begrænsning kan have en fornuftig forklaring deri, at en kniv i en bil kan indgå i et praktisk beredskab i meget større grad end et våben. Hertil kunne godt føjes, at alt andet lige må risikoen for voldelig anvendelse af en kniv i en tilspidset situation vel antages at være betydelig mindre udtalt, hvis kniven først skal hentes i bagagerummet i en parkeret bil, end hvis den umiddelbart kan trækkes op af lommen. Omvendt er det sikkert også lettere at overvinde

<377>

modforestillinger mod at trække en kniv end mod at hale et skydevåben frem, selv om dette er umiddelbart tilgængeligt.

Det danske knivforbud i dets endelige affattelse omfatter nu ifølge Justitsministeriets bemærkninger til det ændringsforslag, hvormed ministeren modificerede sit eget forslag om et generelt knivforbud, også besiddelsen af knive mv. i et køretøj, der befinder sig på et offentligt tilgængeligt sted. Dette er ganske ejendommeligt, idet den nye bestemmelse i lighed med den tidligere alene forbyder at »bære« kniv mv., hvad man jo efter almindelig sprogbrug ikke gør, hvis man ikke har den på sig, hvilket i tilknytning til nyere domspraksis [21] også blev lagt til grund flere steder i Justitsministeriets bemærkninger til det oprindelige lovforslag. Efter dette var tanken, at kniv mv. hverken måtte 'bæres' eller 'besiddes' på visse steder. Meningen var udtrykkeligt at

udvide knivforbuddets geografiske anvendelsesområde til også at omfatte køretøjer.

Våbenloven afgrænser nu de af knivforbuddet omfattede lokaliteter som »offentligt tilgængelige steder«, ungdomsklubber, fritidsordninger »og lignende«. Tidligere hed det »steder, hvortil der er almindelig adgang«. Det var tanken med ændringen at skabe overensstemmelse med den straffebestemmelse, der indeholder en skærpet strafferamme for besiddelse af skydevåben på »offentligt tilgængelige steder« under særlig skærpende omstændigheder.[22] Ifølge forarbejderne til denne bestemmelse omfatter den nemlig også besiddelse af våben i en bil. Men den dækker vel at mærke al »besiddelse« og er med andre ord ikke begrænset til tilfælde, hvor et våben bæres, sådan som knivforbuddet stadig er.

Det bidrager til forvirringen, at visitationsbestemmelsen i den nye politilov lidt misvisende henviser til våbenlovens forbud mod at »besidde eller bære« kniv.[23] Så nu henstår det, om domstolene vil holde sig til lovens ordlyd og en regelret tolkning heraf eller vil anlægge den videre forståelse, som Folketinget endte med at tilslutte sig i de selvmodsigende forarbejder. Dette kan dog ikke betragtes som udtryk for tilsidesættelse af klarhedsprincippet, for det er ikke et udslag af vaghed i formuleringer, men alene et eksempel på de modstridende signaler, der kan blive resultatet af hastværk og overdreven lydhørhed over for situationsbestemte folkestemninger.

Udgangspunktet for våbenlovens almene bestemmelse om forbud mod at bære kniv mv. er også efter revisionen begrænset til at omfatte »kniv eller dolk«.[24] Herudover er justitsministeren fortsat bemyndiget til at udstede regler om yderligere forbud vedrørende nogle nærmere opregnede genstande. Det er nu i loven klargjort, at mindre foldeknive, der kan fastlåses i udfoldet position, er omfattet af den almene bestemmelse. Desuden er bemyndigelsesbestemmelsens rækkevidde præciseret, bl.a. med inddragelse af enhåndsbetjente foldeknive i opregningen. Derved er mulighederne for at anvende foldeknive som stikvåben søgt begrænset.[25] Disse forgreninger af forbuddet må nu siges at have en rimelig klarhed.[26]

6. Tilregnelskravet i forbindelse med overtrædelse af det danske knivforbud er i princippet opfyldt selv med en ringe grad af uagtsomhed. I Norge har Straffelovkommissionen foreslået[27] at stramme tilregnelskravet til alene at omfatte forsæt, hvilket kan forekomme særdeles velbegrunderet, ikke mindst for den, der selv har oplevet det pinagtige ved at stå ved gennemlysningsskærmen i en lufthavn med en lidt for lang schweizerkniv.

7. Indførelsen af en udvidet hjemmel til uden konkret anledning at foretage stikprøvevis *visitation* mv. efter våben knytter sig til debatten om skærpe af knivforbuddet. Politikommissionens bet. 1410/2002 om politilovgivning indeholdt ikke noget om en sådan ordning. Den nye bestemmelse i politiloven er i særlig grad

<378>

inspireret af norske erfaringer, som det derfor er nyttigt at kende.[28]

Haugland understreger med rette vigtigheden af at udforme regelsættet således, at det i størst mulig grad hindrer vilkårlig skønsudøvelse og usaglig diskriminering.[29] Visse grupper er overrepræsenterede med hensyn til kriminel aktivitet og påkalder sig derfor særlig opmærksomhed. I lyset heraf kan målrettet proaktiv patruljeri tendere mod en diskriminerende praksis.[30] Indsatsen bør imidlertid tilpasses, således at den ikke bliver uforholdsmæssigt generende.

I tilknytning til Hauglands redegørelse for de formelle krav til en beslutning om visitation omtaler han et praktisk eksempel på en særdeles vag og vidtgående beslutning truffet af politiet i Oslo.[31] Efter forfatterens egen opfattelse bør en beslutning kun kunne dække et tidsrum på f.eks. 12 timer, hvilket nok er mere restriktivt, end der er dækning for i regelgrundlaget og det praktiske behov. I forarbejderne til de danske regler er grænsen som udgangspunkt sat ved én måned, hvilket på den anden side forekommer at være i overkanten, når det

tages i betragtning, at en beslutning efter omstændighederne kan fornyes.

I relation til kravene efter EMRK art. 8 kommer Haugland bl.a. ind på spørgsmålet om proportionalitet. Han omtaler her den velkendte betragtning, at indgrebet kan sidestilles med den kontrol, som flypassagerer kender, hvilket også er nævnt i de danske lovmotiver. Haugland stiller sig tvivlende over for sammenligningen, hvilket han efter omstændighederne kan have særdeles god grund til. Det er tankevækkende, at efter de oprindelige norske regler skulle visitation som udgangspunkt gennemføres med metaldetektor. Haugland bemærker i øvrigt med rette, at visitationer rettet mod konkrete miljøer/grupper må regnes som større indgreb end visitationer rettet mod en større gruppe tilfældige personer.[32]

I lyset af ovenstående må det betragtes som uheldigt, at begrebet »stikprøvevisitation« har fået en meget fremtrædende plads i de danske lovmotiver, da politiet dermed nærmest har fået en tilskyndelse til en praksis, der er ubehagelig for 'ofrene' og kan opleves som vilkårlig og usaglig, efter omstændighederne grænsende til det chikanøse.

I forbindelse med den for nylig afholdte Skanderborg-festival blev den danske visitationshjemmel taget i brug for første gang. Ifølge en repræsentant for den lokale politiledelse blev en lille snes personer udtaget til stikprøvekontrol. Selv om politiets indsats efter det foreliggende blev gennemført forholdsvis gnidningsfrit med passende indføling og skånsomhed, kan den meget abstrakte begrundelse for beslutningen undre. Den lokale politiledelse fandt, at erfaringer fra afviklingen af lignende arrangementer 'viser en forhøjet risiko'. Efter lovmotiverne forudsættes det, at politiet kan begrunde, hvorfor der på det pågældende sted er en forhøjet risiko, f.eks. med henvisning til at der tidligere har været problemer på den pågældende lokalitet. Selve karakteren af et sted, område eller arrangement vil således ikke alene kunne udgøre det fornødne grundlag. Afprøvningen af de nye regler på Danmarks Smukkeste Festival er desværre egnet til at illustrere berettigelsen af den bekymring, som knytter sig til ordningens praktisering.

8. Visitation efter den udvidede hjemmel vil kunne benyttes som en de facto-efterforskningsmetode, der fungerer lige så godt som - eller bedre end - metoder inden for strafferetsplejen, men uden at indeholde de retsgarantier, som legemsbesigtigelse og visitation ellers traditionelt har været underlagt.

Anvendelsen af den lempeligere hjemmel kan nok især tænkes at blive problematisk i forbindelse med den misbrugsfare, som er forbundet med, at 'overskudsmateriale' (tilfældighedsfund) kan fremlægges som bevis i en straffesag. Visitation må ikke foretages med andre formål end at kontrollere, om nogen har våben, ikke for at søge efter f.eks. narkotika eller redskaber til indbrud. Men det kan næppe afvises, at der kan være en fristelse til at anvende hjemmelen som påskud for at lede efter noget andet end angivet i begrundelsen for visitationen. Spørgsmålet har vist ikke været genstand for nærmere drøftelse herhjemme, men kunne nok fortjene overvejelse. Efter Skanderborg-festivalen kunne man læse i pressen, at politiet ved visitationen desuden ville checke folk for hash og andre euforiserende stoffer.

Den norske bog indeholder i øvrigt et kapitel om sanktioner og omtaler i den forbindelse en kedelig praksis for at anvende anholdelse og varetægtsfængsling til formål, som er efterforskningen uvedkommende, nemlig som retshåndhævelsesarrest eller endog som anteciperet straf med heraf følgende risiko for undergravning af uskyldsformodningen. Den norske højesteret har dog på given foranledning fastslået, at varetægt ikke må

<379>

bruges som 'lærepenge'. Forhåbentlig formår også danske domstole at lægge behørig afstand til en for løsgtig anvendelse af de nye regler.

9. Når det strafferetlige værn i mange sammenhænge fremrykkes, kan det indebære, at gerningsbeskrivelser bliver meget vage, og at der åbnes op for en vidtgående praksis, ikke mindst i forbindelse med po-

litiets ordenshåndhævelse og efterforskning. Ved tillem্পning af et pre-aktivt paradigme er der derfor særligt behov for at indbygge stop-mekanismer i reglerne, sådan at vilkårlighed og misbrug så vidt muligt undgås.

Den meget offensive og til dels hektiske brug af strafferetlige virkemidler, som retspolitikken i stigende grad præges af, indebærer væsentlig risiko for tilsidesættelse af grundlæggende retsprincipper, herunder ikke mindst kravet om præcision, klarhed, og forudseelighed. Lykkeligtvis er forholdet dog det, at spillet på den retspolitiske arena har en række forskelligartede aktører, som indgår i et - mere eller mindre skrøbeligt - samspil, der som helhed betragtet for det meste sikrer et samlet sæt af *checks and balances*. Så som regel tegner scenen sig ikke helt så dystert ved tæppefald som i første akt.

I det væsentlige er våbenlovens knivforbud udformet med rimelig klarhed. Med den nylige revision er der foretaget udvidelser, men samtidig præciseringer. Nogen strid med legalitetsprincippet i EMRK art. 7 er der ikke tale om. Ganske vist afgrænses forbuddet af kriteriet »anerkendelsesværdigt formål«, der som udgangspunkt er en i sig selv overordentlig vag retlig standard. Men i lovforarbejderne er kernen i begrebets meningsindhold behørigt indkredset, så godt det nu lader sig gøre, og den nærmere konkretisering må nødvendigvis overlades til domstolene. Da almindelige lommeknive ikke er omfattet af forbuddet, vil dette i praksis næppe volde de store problemer. På det punkt er retstilstanden langt at foretrække frem for et generelt forbud som det norske, der bl.a. på dette punkt nærmer sig grænsen for, hvad klarhedsprincippet kræver.

Det er en lettelse, at justitsministeren besindede sig og trak sit forslag om et generelt knivforbud tilbage, for med et sådant ville der i samvirke med den nye hjemmel til visitation være tilvejebragt frodig grobund for en vilkårlig praksis og oplevelse af diskriminering. Det væsentlige problem i den sammenhæng var ikke risikoen for kriminalisering af pæne, ordentlige mennesker, for det var selvsagt ikke dem, der ville tiltrække sig politiets opmærksomhed. Derimod ville personer med indvandrerbaggrund og unge i forholdsvis bred almindelighed kunne komme i mere eller mindre uforskyldt konflikt med ordensmagten, til dels efter dennes forgodtbefindende, for afgrænsningen af, hvornår formålet med at gå med en i sig selv forholdsvis uskyldig lommekniv er »anerkendelsesværdigt«, ville være blevet overordentlig skønspræget. Derimod taler formodningen klart imod, at det skulle være anerkendelsesværdigt at bære en særlig farlig kniv på de i våbenloven opregnede lokaliteter, og behovet for et sådant forbud er åbenbart.

Ministerens iver for med et meget vidtgående lovforslag at vise fasthed og det efterfølgende tilbagetog skabte forvirring på et enkelt punkt. Skærpelsen af knivforbuddet skulle bevirke, at det også blev strafbart at besidde en af forbuddet omfattet kniv i et køretøj, der befandt sig på et offentligt sted. Men knivforbuddet forudsætter efter sin ordlyd stadigvæk, at kniven »bæres«. Den ønskede udvidelse af forbuddet er næppe velbegrunder, endsiqe tvingende; men hvis Folketinget faktisk ønsker den, bør det siges mere dækkende i lovtæksten.

Den nyskabte særlige hjemmel til visitation efter våben uden krav om konkret anledning er grundlæggende set velbegrunder. Men i visse henseender er reglerne for løse, og der er desværre risiko for en vilkårlig eller decideret usaglig skønsudøvelse, der kan opleves forulempende og polariserende. Som ovenfor omtalt foregik generalprøven på anvendelsen af den nye bestemmelse i politiloven tilsyneladende stillfærdigt, men fra et retssikkerhedsperspektiv var den ikke vellykket.

Det er uheldigt, når det i lovforarbejderne fremhæves, at visitation foregår stikprøvemæssigt. For den, der har rent mel i posen - og som ikke bærer ulovlig kniv - kan det opleves som langt mere krænkende at blive pillet ud til undersøgelse, end hvis man ligesom alle andre tilstedeværende bliver checket rutinemæssigt. Alt andet lige er ordningen et egnet bidrag til modvirkning af dumme og farlige vaner blandt unge. Men den kan desværre også praktiseres på en måde, der vil bevirke

frustration og fjendskhed i forhold til det etablerede samfund og dets værdier. For at sikre fornøden gennemsigtighed og ensartethed i praksis bør der etableres en passende indberetningsordning. Det bør i den forbindelse så vidt muligt modvirkes, at ordningen anvendes som surrogat for traditionel efterforskning eller til anteciperet retshåndhævelse.

1. Lov nr. 217 af 31. marts 2004 om ændring af våbenloven (forbud mod at bære kniv m.v. samt skærpelse af straffen for ulovlig besiddelse af kniv m.v.); vedtaget enstemmigt; ikrafttrædelse den 2. april 2004. I lovmotiverne er der i hovedtræk redegjort for retsstillingen i andre nordiske lande. Knivforbuddet findes i våbenlovens § 4, jf. lbk. 918 af 10. september 2004.
2. Lov nr. 444 af 9. juni 2004 om politiets virksomhed; vedtaget af alle partier, idet dog SF undlod at stemme, og Enhedslisten stemte imod; ikrafttrædelse den 1. august 2004. Den særlige visitationsregel står i politilovens § 6.
3. Geir Sunde Haugland: *Våpen- og knivforbudet. En fremstilling og vurdering av baggrunnen for, innholdet i og håndhevingen av våpen- og knivforbudet på offentlig sted*. 200 sider inkl. registre og bilag. Fagbokforlaget, Bergen 2004. ISBN 82-450-0101-5. Bogen bygger på en specialafhandling skrevet ved Universitetet i Bergen som led i et forskningsprogram ledet af professor Erling Johannes Husabø, se herom *Tidsskrift for Strafferett* 1/2003 s. 97-106.
4. Haugland benytter udtrykket 'pre-aktiv strafferet' om *tiltag, der sigter mod at afværge farlige eller skadelige handlinger på et begyndende stadium* (s. 6).
5. Det er næppe en helt hensigtsmæssig sprogbrug, når Haugland i tilknytning til andre norske forfattere anfører, at den såkaldt pre-aktive strafferet er en undergruppe af den pro-aktive (s. 12). Den sidstnævnte betegnelse knytter sig nærmest til forskellige retningsbestemte perspektiver, som kan anlægges på enhver form for strafferetlig regulering og praksis. Det er nok heller ikke en heldig terminologi, når forfatteren bemærker, at en pre-aktiv kriminalisering udvider området for strafbare forberedelseshandlinger (s. 14 m.); men man forstår godt meningen, og spørgsmålet er ikke af væsentlig betydning for fremstillingen i sin helhed.
6. Et strafferetligt legalitetsprincip er f.eks. optaget i den norske grundlovs § 96. Efter den tyske forfatnings § 103 kan uklare straffebestemmelser tilsidesættes af domstolene. Danske domstole kan forventes alene at ville forholde sig til, om der er tilstrækkelig solid hjemmel til at fastslå strafansvar, sådan som det skete i U 1994.520/2 H (Haitianer-sagen).
7. Jf. den ledende afgørelse *Kokkinakis v. Greece*, 1993, Series A 260-A, afsnit 52. Domstolen havde tidligere redegjort for lovbegrebet i sagen *Sunday Times v. UK* (no. 1), Series A 30, afsnittene 48-49; om end denne sag specifikt ikke vedrørte art. 7, men art. 10, stk. 2, har følgende udtalelse generel rækkevidde: »[A] norm cannot be regarded as 'law' unless it is formulated with sufficient precision to enable the citizen to regulate his conduct; he must be able - if need be with appropriate advice - to foresee, to a degree that is reasonable in the circumstances, the consequences which a given action may entail. Those consequences need not be foreseeable with absolute certainty; experience shows this to be unattainable. Again, whilst certainty is highly desirable, it may bring in its train excessive rigidity and the law must be able to keep pace with changing circumstances.« Domstolen bemærkede tillige, at »the law must be able to keep pace with changing circumstances«, hvilket indebærer, at mange regler uundgåeligt er indlejret i mere eller mindre vage vendinger. I sagen *SW & CR v. UK*, 1995 Series A 335-B, 335-C understregede Domstolen, at klarhedsprincippet ikke er til hinder for, at retstilstanden udvikles gennem en fleksibel og dynamisk retspraksis. Se også *Larissis, Reports 1998-I Streletz, Kessler & Krentz v. Germany*, Reports 2001-II; *K.-H.W v. Germany*, Reports 2001-II; *Cantoni v. France*, Reports 1996-V.
8. I den danske tekst hedder det: Ingen straf uden retsregel.
9. Jf. f.eks. art. 5, art. 8-11 samt flere bestemmelser i tillægsprotokollerne. Når der i de nævnte bestemmelser tales om 'lov' eller 'loven', menes der både skreven og uskreven ret, jf. *Sunday Times*, afsnit 47. Se i øvrigt kommentaren til EMRK, 2. udg. 2003.

10. *Kokkinakis*, afsnit 52. Vage bestemmelser i militær lovgivning er accepteret i *Grigoriades v. Greece Reports 1997-VII*. Tilsidesættelse af klarhedsprincippet i en bestemmelse med krav om »good behaviour« blev statueret i sagen *Hashman and Harrup v. UK, Reports 1999-VIII*. Sagen drejede sig om to aktivister, der havde forstyrret en rævejagt, idet de »blew a hunting horn and engaged in hallooing with the intention of disrupting the activities of the Portman Hunt . . . Their object was to distract hounds from hunting and killing foxes«. I henhold til the Peace Act of 1361 blev de pålagt »to keep the peace and be of good behaviour« og forelagt en »binding-over order« om 1000 £ i sikkerhedsstillelse. Retten kunne idømme fængselsstraf, hvis forelægget ikke blev efterkommet. EMD fandt, at »the order by which the applicants were bound over to keep the peace and not to behave *contra bonos mores* did not comply with the requirement of Article 10 § 2 of the Convention that it be 'prescribed by law'«.
11. *Kokkinakis*, afsnit 40. De citerede bemærkninger fremkom i tilknytning til spørgsmålet om, hvorvidt begrænsning af trosfriheden opfyldte det i art. 9, stk. 2, indeholdte krav om lovhjæmmel.
12. *Kokkinakis*, afsnit 52.
13. Jf. strl. § 352 a: »Med bøter eller fængsel inntil 6 måneder eller begge deler straffes den som forsettlig eller grovt uaktsomt på offentlig sted bærer kniv eller et lignende skarpt redskap som er egnet til bruk ved legemskrenkelses. Medvirkning straffes på samme måte. Forbudet gjelder ikke kniv eller annet redskap som brukes til eller bæres i forbindelse med arbeid, friluftsliv eller annet aktverdige formål.«
14. Jf. våpenloven § 27 b: »Skytevåpen skal under transport være tømt for ammunisjon og sikret mot at det kommer på avveie. Våpenet skal normalt være tildekket. Skytevåpen må ikke uten aktverdige grunn has med på offentlig sted. Bestemmelsen i annet ledd gjelder også luft- og fjærvåpen, våpenetterligninger som lett kan forveksles med skytevåpen, og skytevåpen som etter § 1 annet ledd er gjort varig ubrukbart.« Strafferammer er angivet i vl. § 33 og spænder fra bøder og efter omstændighederne til fængsel i indtil 4 år.
15. Jf. politilovens § 7 a om visitation for at afdække våben: »Politiet kan på offentlig sted visitere person eller kjøretøy når det er grunn til å undersøke om noen er i besittelse av eller oppbevarer våpen. Slik visitasjon kan bare foretas for å hindre straffbare handlinger som krenker noens liv, helse eller frihet, og bare a) i situasjoner eller på steder hvor slike straffbare handlinger erfaringsmessig finner sted, eller b) i situasjoner eller på steder hvor det er grunn til å anta at noen planlegger eller forbereder slike straffbare handlinger. Visitasjonen skal gjennomføres så hensynfullt og skånsomt som mulig. Med våpen menes i denne paragrafen våpen og andre gjenstander som omfattes av våpenlovgivningen, kniv eller lignende skarpt redskap som det er forbudt å bære på offentlig sted, jf. straffeloven §352 a, og andre farlige gjenstander som kan tas i forvaring etter politiloven § 7. Beslutningen om visitasjon i medhold av paragrafen her treffes av politimesteren eller den han bemyndiger. Beslutningen skal nedtegnes og begrunnes skriftlig, så vidt mulig før visitasjon skjer. Beslutningen skal gjelde for et nærmere angitt tidsrom.«
16. Lovforslag L 97 af 26. november 2003 om ændring af våbenloven. En opgørelse foretaget af Rigsadvokaten viser, at i ca. 10% af de anmeldte voldssager med anvendelse af kniv forekom foldeknive med en klinge på højst 7 cm.
17. Under 1.-behandlingen af justitsministerens lovforslag tog ordførerne for Socialdemokratiet og Dansk Folkeparti afstand fra et generelt forbud.
18. På tilsvarende vis begrænses det norske forbud i øvrigt gennem en forudsætning om, at det ikke omfatter forhold med et 'agtværdigt' formål. Haugland bemærker, at dette lidt gammelmodige udtryk skal forstås på samme måde som 'beskyttelsesværdigt' eller 'acceptabel', og at bedømmelsen beror på en helhedsvurdering. Så den retlige standard er formet over samme læst i de to landes regler. I de norske lovmotiver udtales det i øvrigt eksplicit, at det normalt ikke vil være et agtværdigt formål at bære kniv 'for en sikkerheds skyld' for at kunne forsvare sig, idet det netop er en sådan adfærd, bestemmelsen skal modvirke.
19. Se s. 71 f og 158 f. Hauglands betragtninger angående bevisbyrden for, om der foreligger et ansvarsfritagende formål, er dog ikke særlig dybtgående. Det er ikke den anklagede, der skal bevise, at kniven bæres som led i erhverv el.lign., men efter omstændighederne kan vedkommende have anledning til at forklare sig nærmere for at underbygge en påstand herom.
20. *Ibid.* s. 47.
21. Jf. U 2001.2128 V og utrykt ØLD af 8. marts 2001, begge med henvisning til forståelsen af pvt. § 3.
22. Våbenlovens § 10, stk. 2, jf. stk. 1.
23. Se i øvrigt Rigsadvokaten Informerer nr. 24 og 29, 2004, hvor det lægges til grund, at knivforbuddet omfatter køretøjer, der befinder sig på offentligt tilgængelige steder.
24. Efter justitsministerens oprindelige lovforslag skulle forbuddet i § 4, stk. 1, også have omfattet »lignende skarpe eller spidse genstande, som er egnede til at blive brugt til legemsbeskadigelse«; men også denne udvidelse blev senere frafaldet. Det er således i princippet stadig tilladt at medbringe sakse, strikkepinde, stoppenåle, skruetrækkere, stemmejern, syle mv. overalt.
25. I U 2002.2430 Ø blev en foldekniv med en klingelængde på under 7 cm, men med et hul i bladet, der gjorde det muligt at åbne kniven med én hånd, anset for omfattet af våbenlovens forbud. Det blev lagt til grund, at det er en overtrædelse af våbenlovens § 4, stk. 1, at bære kniv eller dolk, som det i henhold til regler udstedt i medfør af lovens § 4, stk. 3, er forbudt uden politiets tilladelse at erhverve, besidde, bære eller anvende. At korte foldeknive som udgangspunkt er undtaget fra det almene knivforbud, er ikke til hinder for, at det ved bekendtgørelse udstedt i medfør af lovens § 4, stk. 3, er forbudt at bære særlig farlige knive, idet undtagelsen alene tager sigte på sædvanlige foldeknive. I TFK 2003.291/1 Ø blev tiltalte dømt for at have båret en enhåndsbetjent foldekniv med 7,2 cm klingelængde, og der blev henvist til både de almene knivforbud i § 4, stk. 1, og til våbenbekendtgørelsens særlige bestemmelse. Da bemyndigelses rækkevidde kunne give anledning til tvivl, er enhåndsbetjente foldeknive mv. nu udtrykkeligt nævnt i lovens § 4, stk. 3.
26. Foruden kniv dækker det norske knivforbud også »lignende skarpt redskab som er egnet til brug ved legemskrenkelses«. Haugland kritiserer med rette en sådan afgrænsning af de omfattede genstande som uskarp.
27. Se NOU 2002: 4 *Ny straffelov*, delutredning VII, s. 304.
28. Politimetodeutvalget har den 29. marts i år fremlagt forslag til reviderede bestemmelser, se NOU 2004: 6 *Mellem effektivitet af personvern. Politimetoder i forebyggende øyemed*.
29. Haugland, *ibid.* s. 93. I norske lovforarbejder er det gjort til en eksplicit målsætning at undgå etnisk diskriminering.
30. Se i øvrigt Lars Holmbergs artikel i *Lov & Ret 3/2004*: »Visitationerne vil ramme dem, der i forvejen er i politiets søgelys, dvs. først og fremmest unge mænd med et udseende, som vækker politiets mistanke, og som optræder på bestemte måder i det offentlige rum. Dette gælder bl.a., men langt fra udelukkende, unge med en anden etnisk baggrund end dansk.«
31. Haugland nævner også spørgsmålet om en indberetningsordning, som ikke mindst kan være påkrævet med henblik på at sikre en ensartet praktisering af en bestemmelse, der er kendetegnet ved meget vage materielle kriterier. Efter det foreliggende har de danske regler ikke givet anledning til fastlæggelse af en sådan, hvilket ellers vil være motiveret.
32. *Ibid.* s. 116.